

CHARACTERISTICS OF THE TYPES OF INDEPENDENT ACTIVITY USED IN THE TRAINING PROCESS IN THE PRIMARY SCHOOL

Abstract: Activating the cognitive activity of students in the learning process is of great importance for their full development, for the formation of their overall personality. Therefore, recently the tendency to pay more and more attention to the means and ways of activating the cognitive activity is becoming a dominant trend in didactic research. The attention of specialists is increasingly focused on the opportunities for mobilizing the students' own efforts in the process of acquiring knowledge. Modern didactics has realized the fact that the most lasting and functional are those knowledge that the student acquires through their own efforts (1). The structure of cognitive independence is closely related to the very structure of cognitive activity in the student. Therefore, this article discusses the types of independent work used in the learning process.

Author information:

Krasimira Borisova

Teacher

At secondary school "Khan Asparuh – Dobrich

✉ krasimira2706@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Independent activities, school students, learning process

Активизирането познавателната дейност на учениците в процеса на обучението има огромно значение за пълноценното им развитие, за формирането на цялостната им личност. Ето защо в последно време тенденцията да се отделя все по-голямо внимание на средствата и начините за активизиране на познавателната дейност става доминираща тенденция в дидактическите изследвания. Това е така, защото „човешкото развитие е единен, постъпателен процес, който може да се раздели условно на части в зависимост от ракурса на разглеждането им. То е спирала с много вътрешни спирали, чиито части или етапи имат приближително еднакви рамки във времево отношение“ (4; 5).

Вниманието на специалистите все повече се насочва към възможностите за мобилизиране на собствените усилия на учениците в процеса на усвояването на знанията. Съвременната дидактика осъзна факта, че най-трайни и функционални са онези познания, които ученикът усвоява чрез собствени усилия (1).

Структурата на познавателната самостоятелност е тясно свързана със самата структура на познавателната дейност у ученика. В процеса на обучението у учениците, под ръководството на учителя, опознават света, като усвояват знанията, в които е синтезиран хилядолетният опит на човечеството, и овладяват специфичните човешки методи за изучаване на действителността, а така също и средствата за активно въздействие върху нея (21).

Самостоятелната работа се характеризира със своята цел и организация, извършваща се с помощта на различни методи и средства, реализираща се в рамките на урока или извън него, подчинена на основните задачи, които се разкриват в обучението” (6, 7, 8).

Самостоятелни работи, използвани за придобиване на нови знания

Не е нужно да доказваме колко важно е за съвременния човек да притежава умения за самостоятелно придобиване на нови знания. В работата за самостоятелно придобиване на знания е необходимо да се използват с достатъчна резултатност и различните начини за наблюдение, събиране и обработка на материалите.

Общообразователното училище е длъжно да подготви всеки свой възпитаник за такава самостоятелна работа. Тук учениците още от началните класове постепенно овладяват различни видове самостоятелна работа, необходима за усвояване на нови знания. Едни от тях са свързани с възприемане и осмисляне на това, което учителят излага; други служат на задачата за непосредствено самостоятелно придобиване на знания чрез наблюдения, четене и т.н.

Първият и най-важен източник на знания за учениците в училище е учителят. Необходимо е учениците с максимална пълнота да се възползват от знанията, с които той може да ги въоръжи.

Известно е, че учениците слушат обясненията на учителя с активно внимание, ако предварително са подготвени за това. Най-често учителите използват беседата, при която учащите се възпроизвеждат от изученото вече това, върху което учителят ще трябва да се спре при излагането на новото.

Самостоятелна работа на учениците въз основа на придобити знания

Овладяването на знания предполага непременно умение за ползването и прилагането им в по-нататъшната познавателна работа и в жизнената практика. Прилагането на знанията е най-резултатен път за тяхното затвърдяване у учениците.

Използването на знанията намира място в упражненията, необходими за изработване у учениците на умения и навици.

Характер на самостоятелната работа на учениците при формиране на трудови умения и навици

Обучението по Технологии и предприемачествов нашето училище е организирано така, че учениците придобиват необходимите трудови умения и навици главно в процеса на изработване на изделия.

Но за да изпълняват успешно такива целенасочени, сложни трудови задачи, учениците трябва да владеят трудови похвати и операции. Обучаването в похвати и операции, които предшестват самостоятелната работа на учениците по изработване на изделия, изисква специално предварителни упражнения. Това са тренировъчни упражнения. Те започват с подреждане на образеца за движение, показван от учителя. От ученика се иска колкото е възможно по-точно да приложи определените способности и да спазва при това изискванията за работния строеж, за боравенето с инструментите, да спазва правилата за техническа безопасност.

Даже и на този етап самостоятелността на ученика постепенно нараства. Отначало той изслушва обяснението на учителя, внимателно наблюдава показваните от него движения и ги повтаря под непосредственото му наблюдение, като се старее да отстранява грешките и да се да се доближава до образеца.

Тук същевременно става и сомисляне на действията, осъзнаване на изискванията, сравняване на собствените движения с показаните от учителя. Най-напред учениците овладяват елементите на операцията, а после и цялата операция.

След първите проби под наблюдението на учителя ученикът извършва редица упражнения в негово отсъствие.

По-нататък в процеса на труда по изработване на изделия или в процеса на изпълнение на друга работа придобитите чрез специални упражнения умения и навици продължават да се усъвършенстват и развиват.

Трудовите задачи често се формират във вид на инструкционни или технологически карти. Характерът на съдържащите се в тях указания се изменя според това, как придобиваните от учениците знания и опит им позволяват да изпълнят работата с все по-голяма степен на самостоятелност.

На всеки етап учениците се самоконтролират, проверявайки точността в спазването на всички изисквания по време на изпълнението и след завършване на задачата. В началото на всеки етап на работа ученикът обмисля какви грешки са възможни и се старая да ги избегне.

Важно е у учениците да се създаде привичката при изпълнение на работата с практически характер да използват теоретични знания, които помагат да се организира по-правилно работата и да се постигнат по-добри резултати.

Самостоятелни работи за преговор и проверка на знанията, уменията и навиците на учениците

Особен вид работа по текущия преговор е нужна в уроците по тези предмети, в чието съдържание са включени много умения и навици. Организирайки упражнения за прилагане на наскоро изучавани правила, понятия, похвати и операции, учителят постоянно включва в задачата и упражнения върху по-рано изучаван материал; по този начин той избягва забравянето на умения и навици, а също така и на знанията, върху които те са изградени (14).

Проблемът за класификацията на самостоятелната работа на учениците е така сложен, както и проблемът за същността ѝ. Основанията за класификацията се търсят в различни направления: в степента на съзнателността и самостоятелността, които проявяват учениците; в логиката и структурата на учебния материал; в характера на познавателната дейност; в дидактическото предназначение на самостоятелната работа и основните дидактически задачи на обучението. За сега няма задоволителен отговор на въпроса, дали всеки от тези фактори поотделно може да бъде достатъчно основание за приемлива класификация. Няма задоволителен отговор и на въпроса, в какво съотношение се намират помежду си тези толкова разнокачествени основания, за да се обоснове дидактическа класификация на самостоятелната работа (1).

Възпроизвеждането на знанията в процеса на обучението, припомнянето, актуализацията не може да се разглежда само като чисто, репродуктивен акт на паметта. Това всъщност е репродуктивно мислене. Но когато ученикът (1) „актуализира именно тези знания, които му са необходими за решаването на дадена задача,...анализирайки и задачата и знанията, отбирайки от огромното количество знания именно тези, които може да бъдат взети под внимание при решаването на дадената задача, ученикът по същество съотнася задачата и знанията, анализира условията на задачата и разкрива потенциалните възможности на знанието като инструмент за решаване на задачата. Именно в такъв случай мисленето на субекта предполага откриването на нови знания и протича на равнището на продуктивното мислене“.

Неоспорим факт е, че в началните моменти на познанието репродуктивните процеси имат определящо значение и едва в последствие започва да се увеличава относителният дял на продуктивните. Тази динамика на структурата на познавателната дейност в процеса на обучението е особено показателна и тя има пряко отношение към въпроса за самостоятелната

работа на учениците. Този факт дава основание на П. И. Пидкасисти да търси основанията на класификацията в диалектичното единство между логико-съдържателната и процесуалната страна на самостоятелната работа, където характерът на познавателната дейност и процеса на нейното движение от незнание към знание се сливат в едно (1).

Възпроизвеждащата и творческата познавателна и практическа учебна дейност се реализира с различен характер и нееднаква структура поради различието в типовете решавани задачи.

1. В процеса на обучението неизбежно трябва да се запомня голяма част от учебния материал, да се осмисли и възпроизвежда. Тази познавателна дейност на учениците неизбежно се извършва на равнището на готовите образци и алгоритми, свързана е с готови отговори и в тези процеси най-голяма роля играе припомнянето на изучените в абстрактен вид признаци на нещата. Това са в крайна сметка самостоятелни възпроизвеждащи работи по дадени готови образци.

Този вид самостоятелна работа по-скоро осигурява опорните знания, които ще направят възможен прехода към самостоятелна работа с по-висока дидактическа стойност и с по-високо равнище на познавателна самостоятелност.

2. С по-висока дидактическа стойност е онази самостоятелна работа, която изисква реконструиране на вътрешната структура на учебния материал, умение да се конкретизират абстрактно усвоените знания, изказват се собствени съждения, моментите на възпроизвеждането се допълват с елементи на творчество. При самостоятелна работа, която се извършва на равнището на преобразуващото възпроизвеждане, имаме описани на явления и процеси, анализират се възможни решения, обосновава се изборът на решението. При нея се реконструира усвоеният материал, разграничават се съществените признаци на явленията и процесите.

Този вид самостоятелна работа протича на равнището на преобразуващото възпроизвеждане и елементите на творчество не изменят по същество качеството му. Следователно при самостоятелна работа от реконструктивен тип степента на трудност е по-висока, отколкото при самостоятелна работа по образец.

3. Следващият вид самостоятелна работа с още по-висока дидактическа стойност е вариативната самостоятелна работа.

Този вид самостоятелна работа, ако предстои да се взимат решения, учениците избират сами средствата и методите, чрез които ще си служат, избират необходимите им за това знания, преценяват сами последователността на действията и следователно познавателната дейност излиза далеч зад пределите на репродуктивното мислене. Този вид самостоятелна работа е логическо продължение на реконструктивната самостоятелна работа, но се различава качествено от нея. При него функциите на знанието по отношение на мисленето се изменят значително и се създават предпоставки за формиране на уменията да се пренасят както знанията, така и начините за действие върху по-широк кръг явления и факти. В този случай самостоятелната работа се предприема главно в рамките на преобразуващото възпроизвеждане на по-рано усвоените знания и образци за решаване на проблемите-задачите.

4. Според П. И. Пидкасисти последния вид самостоятелна работа е творческата самостоятелна работа. В този случай учениците напълно се освобождават от образците и шаблоните и познавателната им дейност придобива гъвкав изследователски характер. Тук се постига по-висока степен на самостоятелност.

Необходимо е да се подчертае, че между тези четири типа самостоятелна работа съществува тясна връзка и приемственост. Структурният анализ на познавателната дейност

показва, че елементите на всеки по-висш тип самостоятелна работа се зараждат предшествуващият, по-низш тип, а също така, че елементите на всеки предшестващ тип неизбежно присъстват и се съдържат в следващите типове самостоятелна работа. Особено важна е и една друга особеност на взаимоотношенията между отделните видове самостоятелна работа, а именно: колкото по-низш е видът самостоятелна работа, толкова по-често се използва той в процеса на обучението, толкова по-често трябва да се използва и обратно.

И. И. Малкин обосновава друга класификация на самостоятелната работа на учениците (1):

1. От репродуктивен тип:
 - а) възпроизвеждаща;
 - б) тренировъчна;
 - в) обзорна;
 - г) проверовъчна.
2. С познавателен и изследователски характер:
 - а) подготвителна;
 - б) констатиращи;
 - в) експериментално-изследователски;
 - г) логико-изследователски.
3. От творчески тип:
 - а) художествено-образна;
 - б) научно-творческа;
 - в) конструктивно-техническа.
4. От познавателно-практически тип:
 - а) учебно-практическа;
 - б) обществено-практическа.

М. И. Скаткин обосновава класификация на самостоятелните работи на учениците върху основата на дидактическото им предназначение (1):

- 1) самостоятелна работа за получаване на нови знания;
- 2) самостоятелна работа за прилагане на знания;
- 3) самостоятелна работа за повторение на знания;
- 4) самостоятелна работа за проверка и оценка на знанията, уменията и навиците.

Н. Г. Казански и Т. С. Назарова обосновава класификация върху основата на няколко дидактически признаци, които характеризират различни страни на една и съща самостоятелна работа (1):

1. Според дидактическата цел:
 - а) самостоятелна работа за подготовка на учениците да възприемат нов материал;
 - б) самостоятелна работа за усвояване на нов материал;
 - в) самостоятелна работа за затвърдяване, разширяване и усъвършенстване на усвоените знания;
 - г) самостоятелна работа за формиране, затвърдяване и усъвършенстване на уменията и навиците.
2. Според материала, над който работят учениците:
 - а) предмети и явления от действителността;
 - б) книги, илюстрации, картини и др.;

в) дидактически материали с различно предназначение.

3. Според характера на дейността:

а) по зададен образец;

б) по правило или система от правила;

в) конструктивна работа, изискваща творчески подход.

4. Според начина на организацията:

а) фронтална;

б) групова;

в) индивидуална.

Независимо, че разнообразието в класификациите е голямо всички видове самостоятелни работи са свързани помежду си, произтичат една от друга и взаимно се допълват. „В контекста на характерологичността и значимостта на самостоятелната познавателна дейност на учениците – използване на образователни практики, предполагащи творческо мислене, самостоятелен път за достигане до „нови знания или до нови начини за получаването им“ (9).

Самостоятелната работа в учебния процес е добър фактор за формиране на готовност за саморазвитие, тогава когато е много добре преценена от страна на преподавателя в посока на нейната сложност. Тя може да бъде използвана метод на обучение, но не и в пълното отсъствие на преподавателя. По мнение на анкетирания студенти самостоятелната работа трябва да бъде възлагана след приключване на занятията по дадената дисциплина, за да бъде правилно усвоена и обмислена подадената информация (6).

Едно от основните изисквания на самостоятелна работа като метод на обучение е да бъде задавана след провеждане на занятията, а не по време на провеждането им, за да може правилно да бъде усвоена и осмислена необходимата информация чрез която ще бъде реализирана.

References:

1. Andreev, M., (1981) *Didaktika*, Narodna prosveta, S.
2. Gajdarov, T., (1978) *Vliyanie na ocenkata vyrhulichnostta na uchenika*. Narodna prosveta, S.,
3. Genchva, M., (2009) *Celite na tehnologichnoto obuchenie kato element na sistemata ot celi na obshtoobrazovatelната podgotovka v SOU*. sp. Posoki, kn. .3
4. Zlatkova L. (2018) *Ritam v razlichnite proyavlenia Pna narodnoto izkustvo*. Godishnik na Shumenski universitet “Episkop K. Preslavski”. Т XXII D, PF, UI “Episkop K. Preslavski”.Shumen,
5. Zlatkova L. (2019) *Narodnoto izkustvo Ritam – Duh – Kultura*. UI “Episkop K. Preslavski”.Shumen,
6. Dimitrova, N., (2008) *Samostoyatelната rabota na studentite – predimstva I nedostataci*. Godishnik na Shumenski universitet “Episkop K. Preslavski”. Т. XVIII B 5. Prirodni nauki. Metodika. 2008, ISSN 1311-834X, , str. 134-141
7. Dimitrova, N., (2007) *Formirane I razvitie na poznavatelната aktivnost na studentite chrez samostiyatelna rabota*. Mezhdunarodna nauchna konferencia Unite’07 Gabrovo. Sbornik dokladi tom III. 23-24 Noemvri ISSN 1313-230X, str. 324-327
8. Dimitrova, N. (2014) *Independence work of university students as acmeological problem in learning process (advantages and diasadvantages)*. International scientific online journal – ISSN 2367-5721 Issue 1, September pp. 127-132 www.sociobrain.com
9. Dobрева, Sn., (2018) *Rechevoto povedenie na uchitelia kato ekspert ocenitel na uchenicheski pismeni tekstove v obuchenieto po balgarski ezik I literature*. UI “Episkop K. Preslavski”.Shumen,

10. 17. Koleva, Ia, (2001) *Roliata na samostoiatelnata rabota na uchenicite ot I klas v obuchenieto po Donashen bit I tehnika*, sp.Nachalno obrazovanie, kn.,2
11. Petrov.,P., (1977) *Poznavatelnata samostoiatelnost na uchenicite*, Narodna presveta, S,
12. Pirov, G., L.Desev, (1977) *Pedagogicheska psihologiya*. Nauka I izkustvo. Sofia